

Ki érti meg a mai világot?

Megfelelő tájékozódás nélkül a technológiák alkalmazása nem teszi okosabbá az embert

A kirobbanó technológiai fejlődés hátterét kevesen értik. Nagyon sokan a cégek pillanatnyi érdekeit ki-elégítő, felszínes tudással rendelkeznek, amely viszont nem elegendő a váltáshoz.

DR. PLESEK ZOLTÁN

A hagyományosan nagy műveltségű szakmabeliek is gyakran elvesztik bizalmukat az elméletinek nevezett tudással szemben, amely általában anélkül magyarázza a világ dolgait, hogy valamilyen technológiai alapja lenne. Az orvosok, tanárok, lelkészek, egyetemi oktatók azzal szembesülnek, hogy az állandóan változó technológia folyamatos tanulási feltételeket szab. Egyre kevesebb időnk és lehetőségünk marad elgondolkodni a dolgok lényegéről. A nagy többség ma számítógépes programok kezelésében és technológiák ismeretében keresi tudásának gyarapítását. Csak pénzzé váltható vagy hatalmat biztosító tudást akar felmutatni.

Gyakorlati tudást követelnek a szülők az iskolától gyermekeik számára. A tudás önmagában már nem valós érték. Aki a tudását jó fizetésre tudja váltani, az okosnak gondolhatja magát. Ez azonban csalóka. A kommunizmus bukása után kiderült, hogy a szakmák kellendősége változó. A rendszerváltás után komoly veszteségeik voltak a vegyészeknek, az agrármérnököknek és az állatorvosoknak. Egy félgenerációnyi időre volt szükség ahhoz, hogy a dolgok gazdasági szempontból újraszerveződjenek.

Átfogó tudás nélkül – amivel alkalmazkodni tudunk a változó világhoz – kiszolgáltatottjai vagyunk a munkapiaci keresletnek, emberi erőforrássá válunk. Ahogy a gazdasági érdek nem igényli tudásunkat, ugyanúgy leváltanak, mint az elavult gépet. Mások keveset törődnek azzal, hogy hány-szor vagyunk képesek szakmailag felzárkóztatni magunkat. Ellentmondásos helyzet teremthető: ha értékes szakember akarok lenni, szükség van arra, hogy értem a dolgok átfogó működését. Az ipar és a vállalkozók világa azonban csak a gyakorlati alkalmazhatóságot hajlandó megfizetni. Következésképpen vagy divatos és jól keresett technológiákat tanulok meg – amelyekkel pillanatnyilag jól keresek –, vagy általánosabban képzem a tudásomat, és bebiztosítom magam a változó világban. De ehhez időre és nagy kitartásra van szükség.

A technikai analfabetizmus elkerülhetetlensége

A tudományos tudás alkalmazásaira építve olyan technológiázott világ születik, amelyben az egyes technológiák beható ismeretét csak a szakemberek szűk köre birtokolja. Szakterületünkön és személyes érdeklődési körünkön kívül sok területen technikai analfabéták vagyunk. Nem értjük a tévé távirányítójának működését: ha elromlik, megjavítani nem tudnánk. Hiába értjük a számítógépek elvi és elektronikai működését, attól még fekete doboz, ami benne történik. Végtelenségig sorolhatnánk a hétköznapiakban is használt technológiákat. És hol vannak még azok, amelyeket az emberek társadalmi szinten használnak anélkül, hogy ténylegesen találkoznának velük: radarok, műholdak, gazdasági elemzőtechnológiák stb.?

mációt akar, ami azonnal pénzre hoz, hatalmat biztosít vagy szórakoztat. Azt már nem tudjuk ellenőrizni, igaz-e vagy sem.

Azáltal, hogy megmagyarázott rengeteg természeti és társadalmi jelenséget, a tudomány lehetőséget teremtett a megbízható technológiák megalkotására. Autót, telefont, tévét, internethozzáférést, könyvet vásárolunk, a használatuk sem feltételez tudást. A hibás terméket visszaküldjük vagy lecseréljük. A veszély pont ebben van: nem kell érteni a világ dolgait ahhoz, hogy jól érezzem magam, hogy megszerzzem magamnak a státuszszimbólumokat. Sőt fordítva: minél kevesebbet töprengek, annál bolder vagyok.

A technológia, mint mágia

A világot magyarázó gondolkodók arra figyelmeztetnek, hogy a tudomány adósunk maradt a tudományos világkép megalkotásával: nem a csillagászati-fizikai, hanem a humán-társadalmi világképről. A fekete lyukak és a szupernóvákról szóló tudás lenyűgöz, de nem segít annak eldöntésében, hogy emberként a saját életem és mások éle-

gyarázata, mert a vallások ki-mondják a keresett válaszokat. De vajon tényleg elég ez? Nem a vallásos világkép és etika fontosságában és hatékonyságában kételkedem, egyszerűen csak úgy gondolom: a tudomány komoly segítséget nyújthatna világunk értelmezésében és a benne való tájékozódásban.

Arthur C. Clarke csillagász és tudományos fantasztikus regények írója arra a megállapításra jutott, hogy bármilyen technológia, amely meghaladja az ember megértési szintjét, a mágiával

A vállalkozók világa csak a gyakorlati alkalmazhatóságot hajlandó megfizetni. Következésképpen divatos és jól keresett technológiákat tanulunk meg.

azonos jelleget ölt. E tézisnek az igazságát egyre gyakrabban vélem felismerni. Az általunk használt technológiák nem értése oda vezet, hogy a használatából származó veszélyeket sem ismerjük fel. Miközben ezek bűvöletében elveszítjük azon képességünket, hogy értelmes véleményt formál-

FORRÁS: PIXABAY.COM

Bármilyen technológia, amely meghaladja az ember megértési szintjét, a mágiával azonos jelleget ölt

A középkorban nehezen hozzáférhető volt a tudás, kevés lehetőség volt tanulni. Ezért az emberek nemigen tudtak kilépni gondolkodási kereteik köréből. A mágia, a jóslatok, a babonák ígértek védelmet. Manapság ugyanez látható, csak az okok ellentétesek: olyan sok információ érhető el, és annyi mindennapi feladat megoldása terhel bennünket, hogy képtelenek vagyunk átlátni a világot, amiben élünk. Amíg a középkorban nem volt lehetőség összegyűjteni és egyeztetni, addig ma gyakran nincs lehetőségünk átlátni a tudást. Ha bármikor letölthetem a tudást a világhálóról, miért olvasom el ma? Mindenki olyan infor-

tét tekintve mit kell tennem. Mi a helyes, mi a kötelességem? A tudás nem ad választ olyan kérdésekre, amire a természetes körülmények között kialakuló társadalomnak szüksége van. Olyan dolgok ezek, amelyekre már az ókori görögöknek is volt magyarázatuk. A görög megérthette, hogy miért bizonytalan az emberi sors: mert az isteneknek is emberi hibái voltak. Olimposz istenei önzők, szerelmeseik, ingerlékenyek és bosszúállók voltak. De ma már bennük sem hiszünk. Mi hogyan magyarázhatjuk sorsunk véletlenszerű alakulásait?

Sokan azt mondják, nem gond, ha a tudománynak erre nincs ma-

junk a világról, amiben élünk. Ha nincs önálló véleményünk, a világ menetének irányítását is elveszítjük. Ezen a szinten is a középkori állapotokra hasonlít az életünk. Kontroll hiányában az életünket látszólag a véletlen és a szerencse irányítja. A régi és az új szektáriánus gondolkodás virágzását mindenütt ott láthatjuk magunk körül.

Kérdés, ilyen körülmények között tényleg el fogjuk veszíteni a technológiai fejlődés feletti kontrollt? Ez nem valószínű. Ha nincs is tudományos humánvilágképünk, de van egy jól működő modell az igazság keresésére. A komplex rendszerekkel és intézmények vezetésével foglalkozók

két elvet fogalmaztak meg, amelyeket a világról alkotott döntéseinkben figyelembe kell venni.

A komplex és bizonytalanul megismerhető világ

Az első elv az, hogy a világ komplex módon értelmezhető. Kérdéseinkre csak akkor vagyunk képesek jó válaszokat találni, ha azt több szempontból vizsgáljuk. A második szerint tudomásul kell vennünk a megismerés bizonytalanságát. Soha nem lehetünk biztosak abban, hogy a legjobb szem-

pontok szerint gyűjtött információk birtokában vagyunk, és a mérések biztonsága sem garantált. Mindig lesznek hibás adataink, szempontjaink és döntéseink. De e hibák statisztikai jellegűek. Ez azt jelenti, hogy statisztikai módszerekkel folyamatosan csökkenthető a tévedés valószínűsége, ami nagy valószínűséggel jó döntésekhez vezethet. Úgy tűnik, ennél többet nem tudunk elérni.

E relatív bizonytalanság mellett is elképesztő technológiák születtek. Ezért jó okkal bízhatunk az ilyen relatív igazságokban is. A biztonság kulcsa a folyamatos megfigyelés, ellenőrzés és optimalizálás. De nem kell világméretű cégek komplex problémáival foglalkozunk ahhoz, hogy ilyen jellegű gondolkodásra legyen szükségünk. A minket körülvevő technológiázott világunkra ugyanezek a modellek jellemzőek. Ha megvan bennünk a folyamatos figyelés, informálódás és gondolkodás képessége, akkor is lépést tudunk tartani a világ fejlődésével, ha képtelenek vagyunk mindenféle változást követni. Semmi okunk a saját tájékozottságunk és gondolkodásunk feladására. Ha valamit nem értünk, lépésről lépésre mégis eljuthatunk oda, hogy a világ változásait megértsük.

Optimizmusunkat segítheti, hogy a világon soha nem volt olyan, hogy mindenki a kozmológiai kérdések szakértője lett volna. Koronként elégséges, ha van néhány ember, aki képes átlátni a világot, amiben élünk, és tőlük tanulni lehet. Bennünk annyi fegyverlemnek és kitartásnak kell lennie, hogy figyelemmel kövessük ezeket az embereknek a mondani valóját. Annyira tartsuk formában gondolkodásunkat, hogy képesek legyünk helyesen értelmezni őket. Csak így bízhatunk abban, hogy gondolkodásunk képes lesz megbirkózni a folyamatosan változó világgal.

A szerző pszichológus és pszichoterapeuta